

**AVRUPA VE TÜRK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE GEÇİCİ KORUMA
STATÜSÜNDEKİ SİĞINMACILARIN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL VE SİYASAL
ETKİLERİ BAĞLAMINDA YAŞANAN GERİ GÖNDERME İKİLEMİ
ÜZERİNE DEĞERLENDİRME
(Sayfa 17-36)**

Yıldırım Furkan YILMAZ
Selçuk Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü
y_furkan96@hotmail.com
ORCID ID: 0009-0004-5555-7997

z

Geçici koruma, uluslararası koruma başvurusu yapmış veya yapabilecek olan, ancak ülkesinden kitlesel olarak ayrılmış olan yabancılara sağlanan bir tür korumadır. Türkiye, 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği'ni çıkarmış ve Suriye'den gelen sığınmacılara bu statüyü tanımıştır. Bu statü, sığınmacılara sağlık, eğitim, sosyal yardım, çalışma izni gibi bazı haklar vermektedir. Ancak, bu statü, sığınmacıların Türkiye'de kalıcı olarak yerleşmelerini veya vatandaşlık kazanmalarını sağlamamaktadır. Türkiye'de geçici koruma statüsündeki sığınmacıların sayısı 3,6 milyonu açmıştır. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan karşılaştığı zorlukları artırmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği ile 2016 yılında imzaladığı anlaşma çerçevesinde, sığınmacıların geri gönderilmesi veya yeniden yerleştirilmesi konusunda işbirliği yapmaktadır. Ancak, bu süreç, hem sığınmacıların hem de Türkiye'nin hak ve çıkarlarını korumak için yeterli ve adil olmayabilir. Bu çalışmada, Türkiye'nin geçici koruma statüsündeki sığınmacıların geri gönderme ikilemiyle başa çıkması için, uluslararası hukuk ile Türk hukuku kapsamında, insan hakları ve dayanışma ilkelerine uygun, kapsamlı ve sürdürülebilir bir politika geliştirmesi amaçlanmakta ve bu sebeple geçici koruma altındaki sığınmacıların etkileri ve gönderilmelerinin hukuki dayanakları karşılaştırmalı hukuk yöntemi ile incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa ve Türk Hukuku, geçici koruma, sığınmacı, mülteci, sosyal ve siyasal etkiler, geri gönderme

ABSTRACT

Temporary protection is a type of protection provided to foreigners who have applied or can apply for international protection, but have left their country en masse. Turkey enacted the Temporary Protection Regulation in 2014 and granted this status to asylum seekers from Syria. This status gives asylum seekers some rights such as health, education, social assistance, work permits. However, this status does not enable asylum seekers to permanently settle in Turkey or acquire citizenship. The number of asylum seekers under temporary protection in Turkey has exceeded 3.6 million. This situation increases the difficulties faced by Turkey economically, socially and politically. Within the framework of the agreement signed with the European Union in 2016, Turkey cooperates on the return or resettlement of asylum seekers. However, this process may not be fair and sufficient to protect the rights and interests of both asylum seekers and Turkey. Therefore, in order for Turkey to cope with the dilemma of returning asylum seekers under temporary protection status, it is necessary to develop a comprehensive and sustainable policy in accordance with the principles of international law, human rights and solidarity.

Keywords: European and Turkish Law, temporary protection, asylum seekers, refugees, social and political effects, repatriation

Çalışma Alanı : Siyaset Bilimi ve Hukuk

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında, birçok ülke, iç savaşlar, çatışmalar ve doğal afetler gibi acil durumlar nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insanı ağırlamaktadır. Bu insanlar, kendi ülkelerindeki güvenlik ve yaşam koşullarının yeniden sağlanmasını beklerken, geçici bir sığınma ihtiyacıyla başka ülkelere sığınmaktadırlar. Geçici Koruma Statüsü, sığınmacılara kısa veya orta vadede barınma, temel ihtiyaçların karşılanması ve güvenliğin sağlanması için bir çözüm sunar. Bu statü, sığınmacıların kendi ülkelerine dönmeleri mümkün olduğunda, geri dönüşlerini kolaylaştırmayı hedefler. Geçici Koruma Statüsü altındaki sığınmacıların geri gönderilmesi, birçok etik ve hukuki meseleyi beraberinde getirir. İnsan hakları açısından, bu sığınmacıların güvenliği, yaşam hakkı, ayrımcılığa karşı koruma ve adil yargılanma hakları gibi temel hakları göz önünde bulundurulmalıdır. Uluslararası hukuk ve Türk hukuku sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda belirli kriterler ve prosedürler belirler. Bu kriterler, kişinin kendi ülkesine dönmeyi güvenli ve gönüllü bir şekilde yapabilmesi için gerekli şartları içerir. Geri gönderilme seçeneği değerlendirilirken, sığınmacıların kendi ülkelerine dönmeleri dışında uzun dönemli çözümler de ele alınmalıdır. Bu, sığınmacıların eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan entegrasyon sürecini içerir. Geçici Koruma Statüsü altındaki sığınmacıların geri gönderilmesi, karmaşık bir konudur ve dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır. Bu süreçte, insan haklarına saygı gösterilmesi ve uluslararası hukuka uyulması temel prensipler olmalıdır. Ayrıca, sığınmacıların uzun dönemli çözümler için de desteklenmeleri önemlidir. Bu, sığınmacıların gelecekte daha iyi bir yaşam kurmalarına yardımcı olacaktır. Sığınmacıların geri gönderilmesi, Türkiye’de ve Avrupa’da birçok hukuki düzenlemeyle düzenlenmektedir. Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne taraf olup, uluslararası standartlara uygun bir ulusal sığınma sistemi oluşturmak için yasal ve kurumsal reformlar yapmaktadır. Türkiye, Suriye’den gelen sığınmacıları geçici koruma altına almaktadır ve milyonlarca kayıtlı Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır¹. Türkiye, diğer ülkelerden gelen sığınmacılara da sınırlı koruma sağlamaktadır². Geçici Koruma Yönetmeliği, Türkiye’deki sığınmacıların hakları, korunmaları ve sağlanan hizmetlerle ilgili geniş kapsamlı bir düzenlemeyi içerir. Bu yönetmelikte sığınmacıların geri gönderilmesi de belirli şartlar ve prosedürlere tabi tutulmuştur. Avrupa’da, sığınmacıların geri gönderilmesi, AB’nin ortak sığınma ve göç politikaları kapsamında düzenlenmektedir. AB, sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda birçok hukuki düzenleme yapmıştır. Bunlar arasında, sığınmacıların geri gönderilmesine ilişkin prosedürler, sığınmacıların geri gönderilmesinin yasal koşulları ve sığınmacıların geri gönderilmesinin yasal sonuçları yer almaktadır³. Sığınmacıların geri gönderilmesi, AB’nin insan haklarına saygı göstermesi ve sığınmacıların güvenliğini sağlama şartına bağlıdır⁴. İki hukuk perspektifinden bu konuya yaklaşılarak, önemli

başlıkların değerlendirildiği bu makalede Avrupa ve Türk Hukuku kapsamında geçici koruma statüsü, geçici koruma statüsündeki sığınmacıların Türkiye'de ki sosyal ve siyasi etkileri, Avrupa ve Türk hukuku çerçevesinde geçici koruma statüsünde ki sığınmacıların geri gönderilmesi ve yaşanan geri gönderme ikilemi üzerine değerlendirme ele alınmıştır.

2. AVRUPA VE TÜRK HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SİĞINMACILARIN STATÜSÜ VE DEĞERLENDİRMESİ

Son yıllarda, dünya genelinde artan çatışmalar, iç savaşlar ve doğal afetler nedeniyle, birçok insan kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, uluslararası toplumun dikkatini sığınmacıların hakları ve korunması konularına yoğunlaştırmıştır. Geçici koruma statüsü, bu acil durumda olan sığınmacılara geçici olarak barınma ve temel ihtiyaçları sağlama amacıyla uygulanan bir statüdür.

2.1. Avrupa Hukuku Perspektifinden Geçici Koruma Statüsü:

Avrupa'da, sığınmacıların ve haklarının korunması, AB'nin ortak sığınma ve göç politikaları kapsamında düzenlenmektedir. AB, sığınmacıların ve haklarının korunması konusunda birçok hukuki düzenleme yapmıştır. Bunlar arasında, sığınmacıların ve haklarının korunması için prosedürler, yasal koşullar ve yasal sonuçlar yer almaktadır⁵. AB'nin sığınmacılar ile ilgili olan tutumu, insan haklarına saygı gösterilmesi ve sığınmacıların güvenliğinin sağlanması şartına bağlıdır⁶. Avrupa Birliği, Kosova krizinden alınan dersle AET bünyesinde düzenleme yapılması çağrısında bulunmuş ve bunun neticesinde geçici koruma yönergesi hazırlanmıştır. Geçici Koruma Yönergesine göre geçici koruma, "menşe ülkesine dönemeyen ve üçüncü ülkeden ani ve geniş kitlesel akın halinde gelen veya pek yakında gelecek olan yerlerinden edilmiş kişiler için istisnai karakterde, derhal ve geçici koruma sağlayan prosedür" olarak işlem görmektedir (m. 2(a)). Yönerge açıkça geçici korumanın Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde mülteci statüsünün uygulanmasına engel teşkil etmediğine vurgu yapmıştır. Üye devletler geçici koruma hükümlerini geri gönderme yasağı (non-refoulement) ve insan haklarına uygun olarak uygulayacaktır (m. 3(1)(2)). Geçici koruma süresi 1 yıl olarak belirlenmiştir. Bu süre 6 aylık sürelerle uzatılabilir ancak maksimum süre 3 yıldır (m. 4(1)(2)). Yönerge geçici korumadan yararlananların herhangi bir zamanda iltica başvurusunda bulunabileceklerini kabul etmiştir. Geçici koruma içinde değerlendirilemeyen başvurular geçici koruma süresinin bitiminde değerlendirilecektir (m. 17(2)). Geçici koruma süresi içinde iltica başvurusunda bulunan ve bu başvurusu reddedilen kişi için geçici koruma statüsü devam edecektir (m. 19(2)). Yönerge tıpkı 1951 BM (Cenevre) Sözleşmesi gibi geçici koruma altına alınmayacak kişileri de belirlemiştir (m. 28). Buna göre (i) Uluslararası düzenlemelerde tanımlandığı üzere barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç işlemiş olduğuna (ii) Üye Ülke devletine gelmeden önce ciddi siyasi olmayan bir suç işlediğine (iii) Birleşmiş Milletler prensiplerine ve amaçlarına aykırı fiillerden suçlu bulunduğu dair ciddi sebepler bulunan kişiler geçici korumadan yararlandırılmayacaktır (m. 28(a)). Bunun yanında ev sahibi ülkenin güvenliğine zarar vereceğine veya özellikle ciddi bir suçtan hüküm giydikten sonra ev sahibi Üye Devlet toplumuna zarar vereceğine dair makul sebepler bulunan kişiler de

geçici korumadan mahrum bırakılabilecektir (m. 28(b)). Geçici korumanın sona ermesinin ardından üye devletlerde genel yabancılar hukuku ve koruma kuralları hüküm sürecektir (m. 20).

2.2. Türk Hukuku Perspektifinden Geçici Koruma Statüsü:

Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne taraf olup, uluslararası standartlara uygun bir ulusal sığınma sistemi oluşturmak için yasal ve kurumsal reformlar yapmaktadır. Türkiye, Suriye'den gelen sığınmacıları geçici koruma altına almaktadır ve milyonlarca kayıtlı Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır⁷. Türkiye, diğer ülkelerden gelen sığınmacılara da sınırlı koruma sağlamaktadır⁸. Türk Hukuku perspektifinden Geçici Koruma Statüsü, ülkede bulunan ve kendi ülkelerindeki olağanüstü durumlar nedeniyle zorla göç etmek zorunda kalan sığınmacılara geçici bir koruma sağlamayı amaçlayan bir düzenlemeyi içerir. Bu statü, Türkiye'nin ulusal yasaları çerçevesinde, özellikle Geçici Koruma Yönetmeliği ile uygulanmaktadır. Türkiye, uluslararası toplumun sığınmacılara yardım etme ve koruma sağlama çabalarına büyük destek veren bir ülkedir. Türk hukuku, geçici koruma statüsünün sağladığı hakları ve korumayı tanımaktadır. Bu kapsamda, Türk makamları, geçici koruma statüsüne sahip sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda da uluslararası hukuka uygun hareket etmektedir. Türk hukukunda geçici koruma kavramı AB düzenlemesi örnek alınarak YUKK m. 91'de belirlenmiştir. Buna göre "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar geçici koruma sağlanabilir". Ayrıca çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği⁹—de geçici korumanın ayırt edici özelliklerini vurgulamaktadır. Buna göre ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönme imkânı olmayan, kitlesel halde sınırlarımızı geçmiş yabancıların uluslararası koruma talepleri bireysel olarak değerlendirilemeyeceği için acil ve geçici koruma tedbiri uygulanmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği m. 1, 7). Türkiye'de uygulanan Geçici koruma bir uluslararası koruma değildir; tümüyle iç hukuka tâbi bir koruma tedbiridir. Yönetmelik geçici koruma altına alınanların uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş olmadığına ayrıca vurgu yapmıştır (m. 7(3)). Geçici Koruma Yönetmeliği Geçici m. 1 kimler için geçici koruma uygulanacağını açıkça belirlemektedir. Buna göre 28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz (Geçici m. 1 (1)). Bu kişilerden 20.03.2016 tarihinden sonra ülkemiz üzerinden düzensiz yollarla Ege adalarına geçmiş olan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarından ülkemize geri kabul edilenlere koruma talep etmeleri halinde geçici koruma sağlanabilir (Geçici m. 1(6)). Dolayısıyla belirlenen tarihten sonra kitlesel halde sınırlarımızı geçen Suriyeliler kanunen geçici koruma altındadır. Burada Suriye'de meydana gelen olaylar yüzünden sınırlarımızı geçen kişiler Suriye vatandaşı olduğu gibi Suriye'deki vatansız ya da mülteciler de olabilirler. Geçici koruma kararı Bakanlar Kurulu kararı (Cumhurbaşkanı) ile alınır¹⁰ ve yine Cumhurbaşkanı kararı ile sonlandırılır.

Türk hukukunda AB hukukundan farklı olarak geçici korumanın maksimum süresi belirtilmemiştir. Bu itibarla ne kadar süre geçerse geçsin geçici koruma statüsü devam ettiği sürece, geçici koruma altında olanlar için uygulanacak statü bu olacaktır.

1951 BM (Cenevre) Sözleşmesi gibi Geçici Koruma Yönetmeliği de geçici koruma kapsamına alınamayacak kişileri belirlemiştir. Madde 8'e göre aşağıdaki kişiler geçici korumadan yararlandırılmaz, yararlandırılmışsa da geçici korumaları iptal edilir:

- a) "1951 Cenevre Sözleşmesinin 1(F) maddesinde belirtilen fiillerden¹¹ suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar,
- b) Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar,
- c) (a) ve (b) bentlerindeki suç veya fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler,
- ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar¹²
- d) Terör eyleminde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler,
- e) Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler,
- f) Türkiye'de işlenmesi halinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe ve ikamet ülkesini terk edenler,
- g) Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler,
- ğ) Türk Ceza Kanununun 4. Kısım, 7. Bölümünde yer alan devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarını işleyen kişiler".

Geçici koruma sonlandırıldığında geçici koruma altında olanların (i) ülkelerine dönmesine, (ii) koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine ya da bireysel olarak uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesine, (iv) YUKK kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye'de kalmalarına izin verilebilir¹³.

Geçici Koruma Yönetmeliği m. 12 bireysel olarak geçici koruması sonlandırılacak veya iptal edilecek kişileri belirlemiştir. Buna göre geçici korunanların a) Kendi isteğiyle Türkiye'den ayrılması b) Üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanması c) Üçüncü bir ülkeye insani nedenler veya yeniden yerleştirme kapsamında kabul edilmesi ya da üçüncü bir ülkeye çıkış yapması ç) ölmesi d) kanunda yer alan diğer yasal kalış türlerinden birisi ile kalış hakkı kazanması e) Türk vatandaşlığını kazanması hallerinde geçici koruma

bireysel olarak sona erer¹⁴. Görüldüğü üzere kendi isteğiyle Türkiye'den ayrılmak başlı başına geçici korumanın sonlanma sebebidir.

Suriyelilere 1951 Birleşmiş Milletler Sözleşmesine göre mülteci statüsü verilemez; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre de şartlı mülteci olarak kabul edilemezler.¹⁵ Geçici koruma ile geniş kitleler için geri gönderme yasağı uygulanmakta ve asgari ölçüde koruma temin edilmektedir. Dolayısıyla ani ve büyük miktardaki nüfus hareketleri olduğunda mülteci statüsünün tanınması maliyet, güvenlik ve sınır yönetimi açısından devletleri tehdit ettiği için insani nedenlerle geçici koruma sistemi geliştirilmiştir. Ancak tekrar vurgulanmalıdır ki geçici koruma, uluslararası koruma yani mülteci ve ikincil koruma statüsü dışında mütalaa edilmektedir.¹⁶ Tekrar etmek gerekirse; Geçici Koruma Yönetmeliği, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır. Yönetmelik m.3/1-f'ye göre "geçici koruma"; "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı" ifade eder.

"Geçici koruma sağlanacak yabancılar" başlıklı m.7'ye göre;

"(1) Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.

(2) Geçici koruma, Bakanlar Kurulu tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, geçici koruma ilanının geçerliliğinden önce, geçici koruma ilanına esas teşkil eden olayların olduğu ülkeden veya bölgeden ülkemize gelmiş olanları kapsamaz.

(3) Geçici korunanlar, Kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmaz".

Madde metinleri değerlendirildiğinde görülmektedir ki, ilgili düzenleme Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan Suriyeli nüfusun hukuki statüsünü belirleme amacı taşımaktadır. Bireysel olarak değerlendirilemeyen ve statüsü belirlenemediği için şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünde yer alamayan kişiler, bu düzenleme ile geçici koruma kapsamında sayılacaktır. Kısacası Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan Suriyeliler "mülteci" değildir. Bu insanlar; geçici koruma altında olup, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile bu Kanunu dayanak alarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği'ne tabidirler.

3. GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SİĞINMACILARIN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL VE SİYASAL ETKİLERİ

3.1. Geçici koruma altındaki sığınmacıların Türkiye'de ki sosyal etkileri:

Türkiye’deki Suriyeliler ilk aşamada sadece sınır illerinde ikamet ederken, zaman içinde ülkenin büyük kısmına dağılmıştır. İçişleri Bakanlığı’nın verilerine göre Türkiye’de sadece 8 ilde Suriyeli yaşamamaktadır. Ancak yine de sığınmacıların önemli bir kısmı, bazı büyük şehirler göz ardı edilecek olursa, sınır illerinde yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla, sınır illerinde yaşayan yaklaşık 10 milyonluk nüfus bir anda milyonlara yaklaşan bir nüfusu ağırlamak durumunda kalmıştır. Bu durumun sınır illeri başta olmak üzere Türkiye genelinde etkilerinin olması kaçınılmazdır. Bu etkileri toplumsal, ekonomik, siyasi, güvenlik ve temel hizmetler üzerindeki etkiler şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Türkiye’deki Suriyeliler konusu her şeyden önce bir sosyal uyum sorunudur. Sığınmacılar ile yerel halk arasında farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar yerel tepkinin en önemli nedenidir. Bunun yanı sıra, çok eşliliğin ortaya çıkması, buna bağlı boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarının yaşanması, bazı şehirlerde etnik ve mezhepsel kutuplaşmaları körüklemesi ya da yaratması, çarpık yapılaşma ortaya çıkan toplumsal etkiler arasında sayılabilir. Suriyelilerin yaşam koşullarının zorluğu ve eğitim imkânından faydalanmıyor olması uzun vadede suç oranlarındaki artış da dâhil bazı sosyal sorunlara uygun zemin hazırlamaktadır. Yerel halk ve Suriyeliler arasında yaşanan bazı sıkıntılara rağmen toplumsal barışı bozmamak adına her iki toplumda bir fren mekanizması gelişmiştir. Şimdiye kadar ciddi sosyal sorunların yaşanmamış olması sosyal yapının sorunlarla baş edebilme kapasitesini göstermektedir. Sancılı da olsa Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyon süreci başlamıştır. Binlerce Suriyeli Türkiye’de doğmuştur. Çok sayıda yatırımcı ve küçük işletmeci sermayelerini, işlerini Türkiye’ye taşımıştır. Suriyelilerin önemli bir bölümünü çocuk ve genç yaşta kişiler oluşturmaktadır. Bu kesim Türkiye’de büyümektedir. Bunların çoğunluğu eğitim alamasa da yaşam içinde Türkçeyi öğrenmeye başlamıştır. Geçici Koruma Altındaki sığınmacıların bazı kentlerin kaldırabileceği normal nüfusunu aşan sayıdaki varlığı başta sağlık olmak üzere kamu hizmetlerinin alımında da sorunlar yaratmaktadır. Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesi, sağlık hizmetlerine olan talebi artırmış ve sağlık sisteminin kapasitesini zorlamıştır. Sınır illerindeki devlet hastaneleri toplam hizmetin %30 ile %40’ı arasında bir oranda Suriyelilere hizmet vermektedir. Bu nedenle sınır illerindeki devlet hastanelerinde kapasite sorunu yaşanmaktadır. Sağlık hizmetleri ile bağlantılı bir diğer etki toplum sağlığının olumsuz etkilenmesidir. Türkiye’de görülmeyen bazı hastalıklar ve aşıları dahi kaldırılan çocuk felci sınır illerinde görülür hale gelmiştir. Bu kapsamda sınır illerinde 0-5 yaş grubu çocukların tamamına çocuk felci aşısı yapılmıştır. Bunun yanında kızamık ve şark çıbanı grubu hastalıkları da yeniden görülmeye başlamıştır.

Suriyelilerin şehirler üzerinde yarattığı bir diğer etki belediye hizmetleri konusundadır. Suriyelilerle birlikte belediyelerin sorumluluğunda olan çöp toplama, toplu taşıma, trafik, su temini ve dağıtım, şehir temizliği, zabıta hizmetleri, inşaatların kontrolü, kültürel faaliyetler gibi konularda ekstra yük ortaya çıkmıştır. Belediyeler üzerine iki açıdan yük binmektedir. Birincisi, belediyeler il veya ilçelerindeki nüfus sayısı oranında bütçe almaktadır. Ancak sığınmacılarla birlikte söz konusu belediyeler çok daha fazla sayıda insana aynı hizmetleri aynı miktarda bütçe ile sunmak durumunda kalmıştır. Buna karşın Suriyeli sığınmacı ağırlayan şehirlerin gerçek nüfusu kritik seviyede artmıştır. Bu nedenle belediyeler yetersiz bütçeler ile faaliyet sürdürmek zorunda kalmaktadır. İkincisi

şehirlerdeki mevcut altyapı (yol, şü şebekesi, kanalizasyon sistemi vb.) göç öncesi nüfusa göre inşa edilmiştir. Ancak nüfusun iki katından fazlasına çıktığı Kilis başta olmak üzere yoğun göç alan şehirlerin mevcut kapasitesi, ihtiyacı karşılamakta sıkıntı yaşamaktadır. Belediye hizmetleri mevcut nüfus sayısına göre tasarlandığı için, göçmenler nedeniyle yaşanan nüfus artışı karşısında yetersiz kalmaktadır. Suriyeliler eğitim gibi temel hizmetleri alma konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Eğitim açısından bakıldığında, devlet okullarında sadece pasaport ile ülkeye giriş yapanlar veya ikamet izni olanlar eğitim alabilmektedir. Devlet okullarında eğitim alanlar açısından dil sorunu yaşanmaktadır. Bunun dışında Türkiye’den sivil toplum kuruluşları ve Suriyelilerin girişimleri ile sınırlı da olsa eğitim imkânı sunulmaktadır. AFAD sadece Suriyelilerin eğitim alması için okullar inşa etmektedir. Dolayısıyla şehirlerde yaşayan eğitim çağındaki Suriyelilerin bir kısmı eğitim almaktadır. Bu açıdan eğitim sistemi üzerinde ciddi bir yük söz konusu değildir. Ancak sığınmacıların eğitim almaması uzun vadede yaratacağı sosyal etkiler açısından risk oluşturmaktadır.¹⁷ Geçici Koruma Statüsü altındaki Suriyelilerin sayısının her geçen gün artması siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik birçok soruna yol açmıştır. Ülkemizi ise en çok ekonomik yönden etkilemişlerdir. Geçici Koruma Statüsündekilerin ekonomik alandaki etkilerine genel olarak bakıldığında risk ve fırsatların iç içe geçtiği bir tablo söz konusudur. Suriyelilerin genelde Türk ekonomisine özelde ise yerel ekonomiye belli açılardan katkı sunduğu söylenebilir. Sığınmacıların ekonomik olarak bütün şehirlerde yarattığı ortak etki kiraların artışıdır. Bu durum ev sahipleri açısından fırsat yaratırken, kiracılar için sıkıntı doğurmaktadır. Kiraların artması ile bağlantılı olarak sınır illerinde kiralık ev bulmak son derece zorlaşmıştır. Ev sahipleri evlerini Suriyelilere vermek istemektedir. Birçok araştırmada evde kalan eski kiracıların çıkarılarak evlerin Suriyelilere daha yüksek fiyatla kiraya verildiği ifade edilmiştir. Suriyelilerin yarattığı talebin ev sahipleri tarafından fırsat olarak kullanıldığı görülmektedir. Sınır illerinde bir diğer ekonomik etki hayat pahalılığının ortaya çıkmasıdır. Talep arttıkça temel gıda maddeleri, ev fiyatları yükselmiştir. Bu nedenlerle Gaziantep ve Kilis gibi illerde enflasyon oranı Türkiye ortalamasının üzerinde çıkmaktadır. Ekonomik alanda en fazla dile getirilen ikinci şikayet Suriyelilerin sanayide, tarımda ve küçük çaplı işletmelerde kaçak yollarla ucuz işgücü olarak çalıştırılmasıdır. ORSAM’ın anket çalışmasına dayalı olarak Suriyelilerin Türkiye’ye ekonomik etkisini inceleyen raporundaki bulgulara göre sınır illerinde işini kaybedenlerin %40 ile %100’ü arasında değişen oranlardaki bölümü “Suriyeliler nedeni ile işini kaybettiğine” inanmaktadır. Bu durum yerel halk arasında iş fırsatlarının ellerinden alındığı şeklinde bir tepkiye neden olmaktadır.

(Teyyare ve Yazıcı, 2017:429-449).¹⁸ Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesi, sadece kira, iş ve sağlık alanlarında değil, aynı zamanda eğitim, kültür, güvenlik, siyaset, medya, spor, sanat gibi pek çok alanda da sosyal etkiler yaratmaktadır. Suriyelilerin Türkiye’deki sosyal etkileri, hem olumlu hem de olumsuz yönde değerlendirilebilir. Küresel çapta tüm ülkelerin bu sıkıntılara katılması beklenirken çoğunlukla göç alan ülkelerin sırtına yük binmiştir. Bu ülkelerin başında da Türkiye yer almaktadır. Bu sebeple göçün ortaya çıkardığı sorunlar sosyal etkilerin artmasına neden olmuştur. Sonuç olarak tüm ülkelerin bu maliyetlere katılması ve kısa sürede bu sorunun ortadan kalması beklenmektedir Tüm bu anlatılanlar nazarında geçici koruma kapsamında ki sığınmacıların Türkiye’de ki sosyal ve ekonomik etkileri şu şekilde özetlenebilmektedir.

a. Ekonomik Etkiler: Geçici Koruma Statüsündeki sığınmacıların ekonomiye etkileri önemlidir. Bu sığınmacılar, işgücü piyasasında yer alarak Türk ekonomisine katkıda bulunabilmektedirler. Bununla birlikte, işgücü piyasasında rekabetin artması da bazı alanlarda zorluklara neden olabilmektedir. Ayrıca geçici koruma altındaki sığınmacıların tüketim ihtiyaçları, Türkiye'nin toplam ekonomik göstergelerini etkileyebilmektedir. Sığınmacıların talepleri, yerel pazarları canlandırabilmekte ve bazı sektörlerde istihdam imkanları yaratabilmektedir.

b. Toplumsal Uyum: Sığınmacıların Türk toplumuna uyumu, uzun dönemli bir perspektifte önem taşımaktadır. Dil öğrenimi, eğitim ve kültürel entegrasyon süreçleri, sığınmacıların toplumla daha iyi etkileşimde bulunmalarını sağlayabilmektedir. Sığınmacılar, sosyal, kültürel ve dilsel farklılıklardan dolayı yerel toplumla uyum sağlamakta zorluk çekeabilmekte ve bu durum, toplumsal gerilimlere veya ayrımcılığa yol açabilmektedir.

c. Sosyal Hizmetlerin Yüğü: Geçici Koruma Statüsü altındaki sığınmacıların sağlık hizmetleri, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bu durum, sosyal hizmetlerin daha fazla kaynağa ihtiyaç duymasına neden olabilmektedir.

d. İş gücü piyasası: Geçici koruma altındaki sığınmacılar genellikle güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, yerel işçi piyasasında rekabeti artırabilmekte ve düşük ücretli işlerdeki istihdamı etkileyebilmektedir.

e. Eğitim: Geçici koruma altındaki sığınmacıların Türkiye'de eğitim hizmetlerine erişimi zor olabilmektedir. Eğitim almak isteyen sığınmacı çocukların sayısının fazla olması sonucunda yerel eğitim kaynakları zorlanabilmektedir.

f. Barınma: Geçici koruma altındaki sığınmacıların barınma ihtiyaçlarının karşılanması zorlu bir sorundur. Sığınmacılar genellikle geçici konutlarda veya kamplarda yaşamaktadır ve bu da yerel topluluğun altyapısını etkileyebilmektedir.

g. Sağlık hizmetleri: Geçici koruma altındaki sığınmacıların, Türkiye'de sağlık hizmetlerine erişimi yüksek olmakla birlikte, yüksek talep, yerel sağlık kuruluşlarını etkileyebilmekte ve sağlık altyapısının yetersiz olduğu bölgelerde sorunlar yaratabilmektedir.

3.2. Geçici Koruma Statüsünde ki Sığınmacıların Türkiye'de ki Siyasal Etkileri:

Az gelişmişlik, yoksullaşma, iktidarların kötü yönetimi ve yaptıkları insan hakları ihlalleri, iç çatışmalar birbirleriyle bağlantılı olarak ekonomik temelli veya siyasi sebeple göçlere neden olurlar (Castells ve Miller, 2008, s.44). Altta yatan sorunsallarıyla çoğu zaman hazırlıksız olarak gerçekleşen zorunlu göç insanların bulunduğu coğrafyadan, psikososyal ve ekonomik sistemlerden kopup başka coğrafya ve sistemlere adapte olmasını gerektiren bir meseledir. Birey ve insan topluluklarını baş etmeleri için birçok problemle karşılaştıran bir süreçtir. ¹⁹-Suriye'den göç edenler de Türkiye Cumhuriyeti'nin gerek siyasi gerekse toplumsal gündeminde sıklıkla yer almaktadır. Suriyeli sığınmacılar Türkiye'ye gelmeye başladığından beri Türkiye'ye kabulleri tartışma konusu olmuştur.

Kimi siyasiler Suriyelilerin Türkiye'ye iltica etmesine şiddetle karşı çıkarken, kimileri de çatışma ve savaş bölgesinden kaçan bu grubun Türkiye'ye yerleştirilmesini desteklemiştir. Kimi toplum kesimleri Suriyelilerin Türkiye'deki varlığına destek verirken, kimi kesimler bundan rahatsız olmaktadır. Suriyelilerin Türkiye'ye ilk geldiği 2011 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti açık kapı politikası uygulamış ve Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacı sayısı ilk dönemde yüksek bir hızla artmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 'açık kapı' politikasını terk etmesinden sonra Suriyeliler Türkiye'ye kaçak yolla ya da vizeyle girmeye başlamıştır. Geçici Koruma Kapsamına ki sığınmacıların Türkiye'de ki siyasi ve güvenlik etkisine iki farklı açıdan yaklaşılabilir. Birincisi Suriyelilerin Türkiye'deki siyasi ortama etkisidir. Yerel halk ile çatışma riskinin doğması, yerel halk arasında artan güvenlik kaygısı ve siyasi kutuplaşma yaratması bu etkiler arasında sayılabilir. Buna karşılık Türkiye'deki siyasi ortam da Suriyelilere bakışı belirleyen faktörlerden biridir. Siyasi tercihler kimi zaman Suriyelilere daha müsamahalı yaklaşmayı sağlamaktadır. Tersine, Suriyelilerle doğrudan muhatap olmayan halk arasında sırf siyasi tercih sebebiyle tepki ortaya çıkabilmektedir. Bu açıdan Suriyeliler meselesinin ülkede siyasi kutuplaşmayı besleyen bir unsur olduğunu da söylemek mümkündür. Sığınmacıların yaratması muhtemel en ciddi güvenlik riski yerel halk arasında var olan tepkinin bir provokasyon neticesinde şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşmesidir. Yerel halktan gelen tepkilerin en tehlikeli sonucu ise Suriyelilerin örgütlenerek kendi adalet ve güvenliklerini sağlama ihtiyacı hissetmesidir. Son dönemde Suriyeliler arasında kendilerini korumak için ortak hareket etme ve örgütlenme konusu tartışılmaya başlanmıştır. Bu da ufak çapta adli olayların kitlesel tartışmalara dönüşmesine neden olmaktadır. Suriyelilerin örgütlenmesi ise müsamahalı kesimlerin dahi tepkisini artırmakta ve iki toplumun giderek kutuplaşmasına neden olmaktadır. Bu durum bütünleşme açısından zorluk yaratmaktadır. Yerel halkın en büyük korkularından biri kendilerini terör saldırılarına açık hissetmesidir. Suriyeliler arasında provokasyon çıkartmak ya da Türkiye'yi cezalandırmak isteyecek kişilerin olabileceği düşüncesi yerleşmiştir. Suriyeliler arasında rahatlıkla Esad'a bağlı kişiler, IŞİD üyeleri ya da PKK'luların olabileceği korkusu hakimdir. Şehirlerde yaşayan sığınmacılar kenar mahallelerde bir arada yaşamlarını sürdürmektedir. Bu durum her şeyden önce uyum sürecini zorlaştırmaktadır ve orta ve uzun vadede güvenlik sorunlarının doğmasına neden olabilecek bir zemin hazırlamaktadır.

Eğitim almamış, düşük gelir seviyesine sahip, dışlanmışlık hissi içinde kimlik bunalımı yaşayan gençlerin ileriki dönemde pek çok suçun kaynağını oluşturacağı söylenebilir. Yerel halkın tedirginliği de önlem alınmaz ise yakın zamanda mafyanın, hırsızlığın kaynağını bu kayıp nesillerin oluşturmasıdır. Bu da şu an hissedilmese de çok da uzun olmayan bir vadede yeni güvenlik riskleri doğması anlamına gelmektedir.²⁰ 12 yıldan bu yana milyonlarca insanı misafir eden, ülke kaynaklarından milyarlarca doların bu kriz için kullanılmasını neredeyse hiç sorun etmeyen ve bütün haksız rekabet ve güvenlik risklerine rağmen tepkilerini çok sınırlı ifade eden Türk toplumunun Suriyeliler konusunda nasıl bir algıya sahip olduğu konusu, gelecek stratejilerin belirlenmesi bakımından son derece önemlidir. Tüm bu anlatılanlar nazarında geçici koruma kapsamında ki sığınmacıların Türkiye'de ki siyasal ve güvenlik etkileri şu şekilde özetlenebilmektedir.

- a. Diplomatik İlişkiler: Türkiye'nin sığınmacılara ev sahipliği yapması, uluslararası arenada birçok ülke ile ilişkilerini etkileyebilmektedir. Bu durum, Türkiye'nin bölgesel ve küresel arenada algısını şekillendirebilmektedir.
- b. İç Siyaset: Sığınmacıların Türkiye'deki varlığı, iç siyasette önemli bir konu olabilmektedir. Kamuoyu görüşleri, politika oluşturma sürecini etkileyebilmektedir. Türkiye'deki iç siyaseti etkileyebilmektedir. Göç konusu, politik tartışmalara neden olabilmekte ve hükümetin göç politikalarını halka açıklaması ve destek bulması gerekebilmektedir.
- c. Sosyal Uyum Politikaları: Türk hükümetinin sığınmacılarla ilgili aldığı politikalar, ülkenin uzun dönemli entegrasyonunu etkileyebilmektedir.
- d. Göç politikaları: Sığınmacıların varlığı, Türkiye'nin göç politikalarının şekillenmesinde etkili olabilmektedir. Hükümet, sığınmacılara yönelik politikaları belirlerken, yerel ve uluslararası toplumun beklentilerini dikkate almak durumunda kalabilmektedir.
- e. İnsan hakları: Sığınmacıların varlığı, Türkiye'deki insan hakları politikalarını etkileyebilmektedir. Hükümet, sığınmacıların temel insan haklarına saygı gösterilmesi ve korunması için çaba sarf etmek yükümlülüğündedir.
- f. Sosyal huzursuzluklar: Sığınmacıların yoğun olduğu bölgelerde, yerel toplumda bazı sosyal huzursuzluklar yaşanabilmektedir. Bu durum, siyasi gerilimlere yol açabilmekte ve hükümetin bu gerilimleri yönetme ve çözme ihtiyacını artırabilmektedir.
- g. Uluslararası ilişkiler: Türkiye'nin sığınmacılara sağladığı destek ve koruma, uluslararası ilişkilerde etkili olabilmektedir. Türkiye, dünya genelinde yerinden edilmiş insanları destekleyen bir politika izleyerek uluslararası toplumun dikkatini çekmiş ülkelerden biridir.
- h. Sığınmacılar üzerindeki etkiler: Türkiye'deki siyasi ortam, sığınmacıların haklarını ve refahını etkileyebilmektedir. Sığınmacıları korumak ve ihtiyaçlarını karşılamak için politik düzenlemeler yapma ve uygulama sorumluluğu, hükümetin elindedir.

4. AVRUPA VE TÜRK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SİĞINMACILARIN GERİ GÖNDERİLMESİ

4.1. Avrupa Hukuku Kapsamında Geri Gönderme

Uluslararası Hukuk bakımından geçici koruma, niteliği itibariyle kitlelere verilen geçici bir statüdür. Görüldüğü üzere; geçici korumanın esas olarak, yaşadıkları ülkeyi, ani başlayan ve ayırım gözetmeyen şiddet olayları, karışıklık ve savaş gerekçeleriyle terk etmek zorunda kalan kitlelerin, geçici olarak deyim yerindeyse misafir edilmesi, geldikleri ülkelerdeki fiili durumun sona ermesiyle birlikte ise geri dönmelerini öngören, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kişilere verdiği haklara göre daha esnek olan, nihai olarak geri dönüş odaklı bir hukuki koruma mekanizmasıdır. Geçici koruma yalnızca kitlesel akınların olduğu olağanüstü durumlarda tatbik edilir. Bu niteliği itibariyle tatbikat zamanla sınırlıdır. Olağanüstü halin ve savaş durumunun ortadan kalkmasıyla; bu

korumaya daha fazla ihtiyaç kalmadığı anlaşıldığında, bu korumadan yararlanan kişiler geldikleri ülkeye geri gönderilebilir. Bu husus; Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin, "Geçici koruma ve kalış düzenlemeleri" başlıklı Tebliğinde de ortaya koyulmuştur. Her ne kadar geçici koruma statüsü Uluslararası Hukukta sözleşmeler aracılığı ile tanımlanmasa da, 1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteciler için tanınan hakların daha azının geçici hukuki korumadan yararlananlar için tanındığı kabul edilmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin C fıkrasına göre, kitlesel akınlarda geçici korumadan yararlanan kişiler mülteciler arasında sayılmıştır. Bu husus dikkate alınarak, geçici koruma rejiminin sonlandırılması ve geçici korunan toplulukların geldikleri ülkeye dönüşünün düzenlenmesinde ilgili maddede yer alan mülteciliğin son bulması ile ilgili hükümler dikkate alınmalıdır. Gelineen ülkenin koşullarının düzelmesi durumunda, mülteci statüsünün sona ermesi hususu 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 5. maddesinin C fıkrasının 5 ve 6. bentleri ile düzenlenmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi m.1/C'ye göre; "Yukarıdaki kısım A'da belirtilen hükümlerin kapsamına giren her kişi eğer;

(5) Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse; İşbu fıkra, vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için önceden geçerli zulme ait haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A(1) Kısımının kapsamına giren bir mülteciye tatbik olunmayacaktır,

(6) Tabiiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise,

Ancak işbu fıkra, normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönmeyi reddetmek için önceden maruz kaldığı zulme bağlı haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A(1) kısmının kapsamına giren bir mülteciye uygulanmayacaktır. Bu kişiye, işbu sözleşmenin uygulanması sona erecektir".

Yukarıda yer verdiğimiz hüküm geçici koruma statüsünde bulunan mültecilerin, kendilerine bu statünün verilmesini gerektiren iç karışıklık, zulüm, savaş gibi nedenlerde, esaslı bir değişiklik meydana gelmesi akabinde mülteci statüsünün belirli kişiler veya gruplar için sona ermesini düzenlemektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi m.1/C(5) ve (6)'nın geçici korumanın sonlandırılması için referans alınması gereken bir düzenleme olduğu uluslararası hukukta kabul gören bir görüştür. 1951 Cenevre Sözleşmesi m.1/C(5) ve 1/C (6)'ya göre bir mültecinin veya mülteci grubunun mülteci statüsünün sona ermesi için, ülkedeki değişikliğin temel ve kalıcı olması, kendi vatandaşlarına koruma verebilecek durumda olması gerekmektedir. Bu değerlendirme yapılırken; ülkede idari görevleri yerine getirebilen bir yönetimin olması, ülkede işleyen bir hukuk ve adalet sisteminin bulunması ve geri dönecek olan mültecilerin döndükleri ülkede temel insan haklarından yararlanabilmeleri önemlidir.

4.2. Türk Hukuku Kapsamında Geri Gönderme

Türk Hukuku'na göre, Suriyeli sığınmacıların geri gönderilmesi, mülteci statüsüne sahip olup olmadıklarına bağlıdır. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin hukuki statüsü "geçici koruma" olarak tanımlanmaktadır. Anayasanın "Yabancıların durumu" başlıklı 16. maddesine göre; "Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir". Türkiye'nin taraf olduğu ve usulüne uygun olarak yürürlüğe koyarak bağlayıcı hale getirdiği İHAS Ek Protokol 7'nin "Yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usuli güvenceler" başlıklı 1. maddesinin 2. fıkrasına göre; "Sınır dışı edilmenin kamu düzeni yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı yukarıdaki 1. maddenin a, b ve c bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınır dışı edilebilir". Görüldüğü üzere; hem Anayasa m.16 ve hem de İHAS Ek Protokol 7/1'e göre, yabancıların Türkiye'den çıkışında yapılacak işlemler kanunla yapılmalıdır. YVUKK m.91 incelendiğinde, yabancıların Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemlerin yönetmelikle düzenleneceği hükmüne yer verildiği görülmektedir ki, bu noktada "yasallık" açısından bir sorun yoktur. Ancak belirtmeliyiz ki, geçici koruma altında bulunanların geldikleri ülkeye gönderilmesi usulünün madde metninde net düzenlenmesi daha isabetlidir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nde ayrıntılı olarak düzenlenen geçici koruma statüsünde bulunanların geldikleri ülkeye geri gönderilmesi konusu, Kanunda yeterince açık düzenlenmemiştir. Bu durum Anayasanın, yönetmeliklerin kanunlara aykırı olamayacağını hüküm altına alan 124. maddesinin ihlalini iddiasını gündeme getirebilir. Kanunun 91. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen konularda yönetmelikle düzenleme yapılacağına ifade edilmesi yeterlidir. Çünkü kanun koyucu, geçici koruma altında olanların geri gönderilmeleri hususunda irade ortaya koymuş ve bunun ayrıntılarını yönetmeliğe bırakmıştır. Bu görüş ise, geri göndermenin şartlarının kanunda gösterilmesi gerektiğine dair düşünce çerçevesinde eleştirebilir. Geçici Koruma statüsü altında Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin geri gönderilmesinin düzenlenmesi YVUKK m.91 hükmü gereği Yönetmeliğe bırakılmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği m.11'e göre geçici koruma Bakanlar Kurulu kararıyla sona erdirilir. Son Anayasa değişikliğinden sonra bu hüküm, geri gönderme kararının Cumhurbaşkanı kararı ile alınması şeklinde anlaşılmalıdır. Geçici Koruma Yönetmeliği m.11'e göre;

"(1) Bakanlık, geçici korumanın sona erdirilmesi için Bakanlar Kuruluna teklifte bulunabilir. Geçici koruma, Bakanlar Kurulu kararıyla sonlandırılır.

(2) Bakanlar Kurulu, sonlandırma kararıyla birlikte;

a) Geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların ülkelerine dönmesine, (...) Karar verilebilir".

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin "Geçici korumanın sona ermesini müteakip yapılacak işlemler" başlıklı 14. maddesine göre; "Bakanlar Kurulunun geçici korumanın sona erdirilmesi kararına müteakip, geçici korunanların Türkiye'den çıkış yapması esastır. Geçici korunanların Türkiye'den ayrılmaları için gereken süre, geçici korunanların menşee ve Türkiye'ye gelmek üzere geçtikleri transit ülkelerin durumuna göre Genel Müdürlük tarafından yapılacak değerlendirme sonucunda belirlenir". Yönetmelik hükmüne göre;

geçici korumanın kaldırılmasının ardından, geçici korumadan yararlananların Türkiye'den çıkış yapmalarının esas olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu şekilde çıkış, geçici koruma altında olanın rızasına bağlı değildir. Geldiği ülkenin can ve mal güvenliği ile ilgili şartları düzelmiş, geçici korumanın tatbikinde ani insan göçünün kabulünü zorunlu kılan sebepler büyük ölçüde ortadan kalkmışsa, bu durumun tespiti ile birlikte geçici koruma altında bulunan insanların geri gönderilmelerine başlanabilir. Çünkü geçici koruma hiçbir şekilde gelen yabancıya Türk vatandaşlığı elde etme hakkını vermediği gibi, geri göndermenin zorunlu şartları ortadan kalktığı takdirde gelen yabancıların barındığı ülkede dilediği kadar kalabilmesini mümkün kılmaz. Geçici koruma statüsündekilerin geri gönderilmesi, YVUKK m.91 ve Geçici Koruma Yönetmeliği m.22-24 hükümlerinde de düzenlenir. Buna göre, geçici koruma statüsündekilerin geri gönderilmesi, şu durumlarda mümkündür: Geçici koruma statüsündeki kişi, kendi isteğiyle geri dönmek isterse, bu talebini yazılı olarak bildirir ve gerekli belgeleri tamamlarsa kişiye geri dönüş belgesi verilir ve geri dönüş işlemleri başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye'de bulunmasına engel olan bir suç işlerse, bu suçun işlendiği tarihteki mevzuata göre, yargılama sonucunda sınır dışı edilmesine karar verilirse, kişiye sınır dışı etme kararı tebliğ edilir ve sınır dışı edilme işlemleri başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye'de bulunmasına engel olan bir hastalık veya bulaşıcı hastalık taşıyorsa, bu hastalığın tedavisi mümkün değilse veya kişi tedaviyi reddederse, kişiye sınır dışı etme kararı tebliğ edilir ve sınır dışı edilme işlemleri başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye'nin ulusal güvenliğine, kamu düzenine veya kamu sağlığına zarar verir veya tehdit oluşturursa, kişiye sınır dışı etme kararı tebliğ edilir ve sınır dışı edilme işlemleri başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye'de bulunduğu süre içinde başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanırsa, kişiye geçici koruma statüsünün sona erdiği bildirilir ve Türkiye'de kalabilmesi için başka bir yasal statüye geçmesi gerektiği belirtilir. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye'de bulunduğu süre içinde başka bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilirse, kişiye geçici koruma statüsünün sona erdiği bildirilir ve Türkiye'den ayrılması için gerekli işlemler başlatılır.

Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye'de bulunduğu süre içinde başka bir ülkeye yerleştirilirse, kişiye geçici koruma statüsünün sona erdiği bildirilir ve Türkiye'den ayrılması için gerekli işlemler başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye'de bulunduğu süre içinde başka bir ülkeye vizesiz giriş hakkı elde ederse, kişiye geçici koruma statüsünün sona erdiği bildirilir ve Türkiye'den ayrılması için gerekli işlemler başlatılır. Geçici koruma statüsündekilerin geri gönderilmesi, ayrıca, geçici korumanın ilanını gerektiren şartların ortadan kalkmasıyla da mümkündür. Bu durumda, İçişleri Bakanlığı, geçici korumanın sona erdiğini ilan eder ve geçici koruma statüsündekilerin geri dönüşü için gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlar. Geri dönüş işlemleri, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülür. Geri dönüş işlemleri sırasında, geçici koruma statüsündekilerin güvenliği, insan hakları, gönüllülüğü ve onurlu bir şekilde geri dönmesi esas alınır. İç hukukumuzda yer alan düzenlemelerde; Türkiye'den çıkış yapması istenen Suriyelilerin ülkeyi terk etmek istememeleri halinde ne yapılacağı muğlak bırakılmıştır. Ancak kesin sınırları ne Uluslararası Hukukta ne de Ulusal Hukukumuzda koyulmuş geçici korumanın; ruhuna ve amacına uygun olarak tatbikini gerektiren şartların sona ermesi ile

birlikte kaldırılabilmesi, 1951 Cenevre Sözleşmesinin mülteciliği düzenleyen hükümlerinin kıyası ile mümkündür. Uluslararası Hukukta kıyas yapmak yasak değildir. İnsan hak ve hürriyetleri konusunda birey aleyhine kıyas yapılamayacağı ileri sürülse de, daha üstün haklar tanıyan ve başka ülkede kalma ile vatandaşlığını alma hakkını tanıyan mültecilikle ilgili iradesi dışında yabancıya geldiği ülkeye gönderilmesi hükümleri geçici koruma altında bulunanlara da evleviyetle uygulanabilir. Buna göre, Suriye’de süregelen karışıklık durumunun sona ermesinin ardından geçici korumanın; Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre Cumhurbaşkanı tarafından kaldırılabilmesi, akabinde Suriyelilerin, illerde bulunan göç idarelerinin yapacağı değerlendirme sonrasında ülkelerine gönderilebileceği kabul edilmelidir. Türkiye ‘de bulunan geçici koruma statüsü altında ki sığınmacıların geri gönderilmesi hususunda ki ikilemde şu hususlara dikkat edilmelidir. Türkiye’de, Geçici Koruma Statüsü, Geçici Koruma Yönetmeliği tarafından düzenlenir. Geri gönderme konusu bu yönetmelikte belirli koşullar ve prosedürlere tabidir. Türk hukuku perspektifinden bakıldığında, sığınmacıların kendi ülkelerine dönüş şartlarının güvenli olması gerekmektedir. Geri gönderme işlemi, yasal ve adil bir sürecin sonucunda yapılmalıdır. Sığınmacının itiraz etme ve savunma hakkı olmalıdır. Sığınmacılara geri gönderme kararlarına itiraz etme hakkı tanınmalı ve bu süreçte adil bir yargılama ilkesine uyulmalıdır. Türk hukuku, sığınmacıların insan haklarına saygı gösterilmesini ve geri gönderme işlemlerinde ayrımcılık yapılmamasını öngörür. Geri gönderme sürecinde sığınmacının temel insan haklarına saygı gösterilmelidir. Bu haklar arasında yaşam hakkı, işkenceye karşı koruma, adil yargılanma gibi temel haklar bulunur. Türkiye’nin uluslararası taahhütleri doğrultusunda hareket etmesi önemlidir. Uluslararası hukuka uygun geri gönderme işlemleri yapılmalıdır. Sığınmacıların geri gönderilmesi sürecinde herhangi bir ayrımcılık yapılması kabul edilemezdir. Irk, cinsiyet, din, dil, etnik köken gibi unsurlara dayalı ayrımcılık yapılmamalıdır. Sığınmacının kendi ülkesine dönmek istememesi durumunda, uzun dönemli çözümler araştırılmalıdır. Bu, eğitim, sağlık hizmetleri, istihdam gibi sosyal hizmetlerin sağlanmasını içerir.

5. GERİ GÖNDERME İKİLEMİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME:

2011 yılında ülkelerinde meydana gelen iç savaş neticesinde ülkemize gelen Suriyeliler konusunda geri gönderilmeleri hususunda yıllardır tartışılan bir ikilem ortaya çıkmıştır. Bu hususu ilk başından ele almak gerekirse öncelikle ülkemize gelen Suriyelilerin hukuki statüsü konusunda başta basın yayın organları olmak üzere kamu dâhil birçok kişi ve kurum tarafından misafir, mülteci, göçmen gibi olayın hukuki durumuna uzak birçok kavram kullanılmıştır. Ülkemizdeki Suriyelilerin hukuki pozisyonuna ait en son 9 Ekim 2019 tarihinde başlayan “Barış Pınarı Harekâtı” çerçevesinde, 22 Ekim 2019 tarihinde Rusya ile imzalanan mutabakat metninde ²¹ de "Mültecileri güvenli ve gönüllü şekilde geri dönüşlerini kolaylaştırmak amacıyla ortak çalışma yapılacaktır" şeklinde mutabakat metni içinde açık olarak ülkemizdeki Suriyelilerin hukuksal pozisyonu için mülteci tabirinin kullanıldığı görülmektedir. Yine benzer bir durum Uluslararası Af Örgütü’nün raporunda da ²² da yer almış, örgütün ülkemizi eleştirirken kullandığı ifadelerde, Suriyelilerin ülkemizdeki hukuki pozisyonunun geçici koruma altında oldukları göz ardı edilerek, mülteci gibi varsayılarak “zorla geri gönderilemeyeceği” konusunda ülkemize insan hakları bağlamında eleştiri getirilmiştir. Bu konuda, Cenevre

Konvansiyonu esas alınarak, “geri göndermeme ilkesinin” sadece mülteciler için tanınan bir hak olduğu düşünüldüğünde, geçici koruma altındakiler için kazanılmış bir hak gibi uygulanamayacağı değerlendirilmektedir. Ancak bu noktada geçici koruma statüsündeki kişilerin buna neden olan etkenlerin ortadan kalkmadan, sürdürülebilir bir geri dönüş şartları oluşmadan ülkelerine geri gönderilmesi de anlaşılmamalı, bu konuda BM ve Suriye ile işbirliği içinde çalışılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Uluslararası Af Örgütü dâhil birçok kurumun da, raporlarında bahsettiği gibi ülkemizde bulunan Suriyelilerin, ülkemizde “kandırılarak ya da zorla” geri gönderilmesi gibi bir durumun söz konusu olmadığı değerlendirilmektedir. Bu konuda örgüte, öncelikle ülkemizde mevcut Suriyelilerin hukuki statüsünün ne olduğunun anlatılması gereklidir. ²³ Türkiye’deki Suriyelilerin geleceği, hem Türkiye’nin hem de Suriye’nin geleceğini etkileyecek önemli bir konudur. Suriyeliler, Türkiye’de uzun süre kalacaklar mı, yoksa önemli bir kısmı yaşamlarını Türkiye’de sürdürecekler mi bu sorunun kesin bir cevabı yoktur. Ancak, olası senaryoları ve bunların sonuçlarını değerlendirmek, hem Suriyelilerin hem de Türkiye’nin karşılaşılabileceği sorunları ve fırsatları öngörmek açısından faydalı olabilir. Türkiye’deki Suriyelilerin geri gönderilmesi ikilemine ilişkin iki senaryo mevcuttur. Geçici koruma altındakiler ya ülkelere geri gönderilecek yahut gönüllü olarak geri dönecekler ya da Türkiye’de kalmaya devam edeceklerdir. Geçici koruma altında ki sığınmacıların Türkiye’den geri gönderilmesinin ya da Türkiye’de kalmalarının avantajları ve dezavantajları, hem sığınmacılar hem de Türkiye için farklı boyutlarda değerlendirilebilir. Bu konuda kesin bir cevap vermek zor olmakla birlikte, bazı olası etkileri şöyle sıralayabiliriz: Türkiye’den geri gönderilmelerinin avantajlarını şu şekilde sıralayabiliriz. Sığınmacılar, ülkelerindeki durumun iyileşmesi halinde, kendi topraklarında, kültürlerinde ve dillerinde yaşama imkanı bulabilirler. Sığınmacılar, ülkelerinin yeniden inşasına katkıda bulunabilir, siyasi ve sosyal haklarını kullanabilir, vatandaşlık haklarından yararlanabilirler. Türkiye, sığınmacılara sağladığı mali ve lojistik desteği azaltabilir, kaynaklarını başka alanlara yönlendirebilir, kamu hizmetlerindeki yükü hafifletebilir. Türkiye, sığınmacıların uyum sorunlarına, sosyal gerilimlere, güvenlik risklerine ve siyasi baskılara daha az maruz kalabilir.

Türkiye’den geri gönderilmelerinin dezavantajlarını ise şu şekilde sıralayabiliriz. Sığınmacılar, ülkelerindeki durumun tam olarak düzelmediği, güvenliğin sağlanmadığı, insan haklarının korunmadığı bir ortama geri dönmek zorunda kalabilirler. Sığınmacılar, ülkelerindeki altyapı, eğitim, sağlık, istihdam gibi imkanların yetersizliği nedeniyle yaşam standartlarında düşüş yaşayabilirler. Türkiye, sığınmacıların geri dönüş sürecinde geri gönderme işlemleri için mali ve lojistik kaynak ayırmak zorunda kalacaktır. Türkiye, sığınmacıların ülke ekonomisine, iş gücüne, kültürel zenginliğe ve uluslararası itibara katkılarını kaybedebilir. Türkiye’de kalmalarının avantajları ise şu şekilde sıralanabilir. Sığınmacılar, Türkiye’de güvenli, huzurlu ve insanca bir yaşam sürdürebilir, temel hak ve hizmetlerden yararlanabilir, eğitim ve istihdam olanaklarından faydalanabilirler. Sığınmacılar, topluma uyum sağlayabilir, kültürel çeşitliliği artırabilirler. Türkiye, sığınmacıların potansiyelini değerlendirebilir, ülke ekonomisine, iş gücüne, kültürel zenginliğe ve uluslararası itibara katkılarını artırabilir, insani bir tutum sergileyerek örnek olabilir. Türkiye, sığınmacıların geri dönüş sürecinde karşılaşılabileceği hukuki, mali, lojistik ve siyasi zorluklardan kurtulabilir. Türkiye’de kalmalarının dezavantajları ise şu

şekilde sıralanabilir. Topluma uyum sağlayamaz, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına maruz kalabilirler. Sığınmacılar, Türkiye’de, eğitim ve istihdam olanaklarına ulaşmada ki yetersizlikleri, dil ve kültür engelleri nedeniyle zorluklar yaşayabilirler. Türkiye, sığınmacılara sağladığı mali ve lojistik desteği sürdürmek zorunda kalacak, kaynaklarını başka alanlara yönlendiremeyecek, kamu hizmetlerindeki yükü artıracaktır. Geçici Koruma Altında ki sığınmacılar geri gönderileceklerse; bu hususta iki yol izlenebilmektedir. Bunlar; gönüllü geri dönüşlerin sağlanması ya da hukuki düzenlemeler ve yasal kararlar ile geçici koruma statüsündeki sığınmacıların geri gönderilmeleridir. Gönüllü geri dönüş çözümündeki sığınmacılar, Türkiye’de geçici koruma statüsünden kaldırılır ve gönüllülük teklif eden kişi veya kurumlarca ülkelerine geri gönderilir. Gönüllü geri dönüşün ve buna bağlı geri göndermeme ilkesinin sadece uluslararası hukukta mülteciler için verilen bir hak olduğu kabul edildiği ihtimalinde, Suriyelilerin zorunlu olarak ülkemize geldikleri şartların değiştiği, geldikleri ülkede sürdürülebilir şartların oluştuğu konusunda BM ve kaynak ülke Suriye ile işbirliği yapılarak Bakanlar Kurulu tarafından alınacak karar ile öncelikle gönüllü olarak, ülkelerine gitmeleri sağlanabilir. Bu çerçevede ülkelerindeki şartların BM ve kaynak ülkesi ile işbirliği içinde değerlendirilmesini müteakip, sürdürülebilir koşulların oluştuğundan bahisle geri dönmelerinin gerekliliğinin tüm paydaşlara müşterek olarak uygulanacak kamu diplomasisi ile ifade edilmesi gereklidir. Hukuki ve yasal düzenlemeler kapsamında değerlendirme yapıldığında; Suriye’ye dönüşü; ırkı, dini, uyruğu, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşünceleri sebebiyle kendisine zulüm riski yaratacak kişiler ya da herhangi bir sebepten dolayı ölüm cezası, insanlık dışı muameleyi içeren bir ceza alma riski olan veya ayrımsız şiddete maruz kalma riski altında bulunan kişilerin ülkelerine geri gönderilmesi, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce ve ulusal mevzuatı ve “geri göndermeme yasağı” uyarınca mümkün değildir şeklinde görüşler ileri sürülmektedir.

Bu noktada önemli olan husus eğer Suriyelilerin statüsü “mülteci/şartlı mülteci statüsünde” olsaydı “geri göndermeme ilkesi”nin çok rahat bir şekilde uygulanabileceğidir. Kanun koyucunun “geri göndermeme ilkesi” olarak “Konvansiyonunun sadece mülteciler için tanımladığı” bir statüyü, mevcut uluslararası anlaşmaların da ilerisine taşıyarak, tüm kanun kapsamındaki statülerle birlikte “geçici koruma statüsü” içinde genişletilmesinin, gelecekte kamu düzeni ve güvenliği açısından ortaya çıkarabileceği birçok olumsuz soruna neden olacağı değerlendirilmektedir. Bu durumun Suriyeliler konusunda uluslararası benzer uygulamaların aksine, geçici korunanların gönüllü geri dönüşlerinden bahisle, geçici korumanın statüsel olarak yaratılma şekline ve doğal ruhuna aykırı yeni bir durum yarattığı düşünülmektedir. Bu ise “daimi korunan statüsü” gibi mülteci pozisyonuna eş yeni bir durumu ortaya çıkarmıştır. Bahse konu bu insanların bir zorunluluk nedeni ile geldikleri kabul edildiğinde, yani “gönüllü bir gelme durumu” olmadığı kabul edildiğinde, geri dönüşlerinin de bu zorunluluğu oluşturan şartların ortadan kalkması durumunda, yine “gönüllülük esasına göre değil”; geldikleri dönemde ülkelerindeki şartların değiştiği, bu şartların ortadan kalktığı kabul edilerek, artık ülkelerine dönmelerinin vaktinin geldiğini önce kendilerine sonra uluslararası topluma ve en önemlisi de kendi milletimize anlatmanın gerekliliğidir. Cumhurbaşkanının Geçici Koruma Yönetmeliği m.11’e göre alacağı geçici korumanın

sona erdirilmesi kararının ardından, geçici korunanların Türkiye’den çıkış yapmasının esas olduğu Yönetmeliğin 14. maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Ancak belirtmeliyiz ki; ülkemizde bulunan yabancıların haklarını doğrudan ilgilendiren böylesi bir konunun şartlarının yasal düzenleme ile daha ayrıntılı olarak düzenlenmesi, Anayasa m.14 hükmü gereği isabetli olacaktır.²⁴ Geri göndermede; kitlelerin geri döndükleri ülkede can güvenliklerinin sağlanacağı, işkence ve insanlık dışı muameleye maruz kalmayacakları hususlarının gözetilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, geçici koruma statüsü verilen Suriyelilerin; bu statülerin gerek kamu gerek basın gerekse sivil toplum örgütleri tarafından, tanımın ruhuna uygun olarak dikkatli kullanılmasının, Gönüllü geri dönüşün ülkesinden göç etmesine neden olan olumsuz şartların ortadan kalktığının “BM başta olmak üzere Suriye ile uluslararası işbirliği” yapılarak, öncelikle gönüllü olarak geldikleri ülkeye-güvenli bölgelere veya üçüncü ülkeye gönderilmesinin sağlanmasının, ABD’deki uygulamalara benzer şekilde “zaman sınırlı” olarak verilmesinin, geçici koruma şartlarına neden olan gerekçelerin “belirli makul sürelerle devlet aklı ile tekrar tekrar sürekli olarak yeniden değerlendirilmesinin, Geçici koruma ile ülkemize gelen yabancıların her ne olursa olsun daimi statüde kalmasının engellenmesine yönelik tedbirlerin alınmasının, bu kapsamda Suriye’de geri dönüş için sürdürülebilir koşulların oluşmasını sağlamak üzere bu ülke ile işbirliği yapılmasının, ”Mevcut kanunlarda belirtilen “yasal mevzuatın uygulamasını ortadan kaldırarak göçmenlerin kalıcı olmasına olanak sağlayacak istisnai maddelerden arındırılarak titizlikle uygulanmasının”, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Konuma Kanununda geri göndermeme ilkesinin her ne kadar kanun kapsamına giren tüm statüleri kapsadığı bilinse de, bu ilkenin uygulamasının mülteci statüsü hariç diğer statüler için süre ve neden sınırı ile sınırlandırılmasının ülke menfaatleri açısından daha faydalı olacağını, gerekli olduğu değerlendirilmektedir.²⁵

6. SONUÇ

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsünü belirleyen en temel düzenleme, 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)dir. Bu düzenlemelere göre, Suriyeli sığınmacıların, 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesi’ne göre tanımlanan “mülteci” statüsüne sahip olmadığından bahsettik. Çünkü Türkiye, bu sözleşmeye coğrafi sınırlama ile taraf olmuş ve sadece Avrupa’dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımakla yükümlü olduğunu bildirmiştir.²⁶ Bu nedenle, Suriyeli sığınmacılar, YUKK ve GKY kapsamında “geçici koruma” statüsüne sahiptirler. Geçici korumanın, kitlesel olarak ülkeye giriş yapan yabancılar, ülkelerindeki olağanüstü durumlar sona erene kadar, geri gönderilmeme, sağlık, eğitim, sosyal yardım, çalışma gibi temel haklar sağlayan bir koruma türü olduğunu da belirttik.²⁷ Geçici koruma statüsü, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalıcı olmadıklarını, ülkelerindeki durum düzeline geri döneceklerini varsayan bir statüdür. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki sosyal ve siyasal etkileri, hem toplumda hem de siyasette farklı görüş ve tepkilere neden olmuştur. Bazı kesimler, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye yük olduğunu, kaynakları tükettiğini, işsizliği ve suç oranlarını artırdığını, kültürel ve dini farklılıklar yarattığını, Türkiye’nin demografik yapısını değiştirdiğini iddia etmiş ve geri gönderilmelerini istemiştir. Bazı kesimler ise, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye katkı sağladığını, ekonomik ve sosyal

hayata entegre olduklarını, Türkiye'nin insani ve vicdani sorumluluğunu yerine getirdiğini savunmuş ve geri gönderilmelerinin hukuka ve ahlaka aykırı olduğunu belirtmiştir.²⁸ Uluslararası hukuk, sığınmacıların geri gönderilmemesi ilkesini (non-refoulement) temel bir ilke olarak kabul etmiştir. Bu ilke, sığınmacıların, hayatlarına, güvenliklerine veya özgürlüklerine tehdit oluşturan bir ülkeye zorla geri gönderilmemelerini garanti altına alır. Bu ilke, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin 33. maddesinde yer almaktadır. Ancak, Türkiye'nin bu sözleşmeye coğrafi sınırlama ile taraf olması, bu ilkenin Suriyeli sığınmacılar için geçerli olmadığı anlamına gelmez şeklinde görüşler de mevcuttur. Çünkü bu ilkenin, aynı zamanda uluslararası insan hakları hukukunun da bir parçası olduğu ve Türkiye'nin taraf olduğu İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 3. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları ile de korunduğu görüşü hakimdir. Dolayısıyla, Türkiye'nin, Suriyeli sığınmacıları, işkence, kötü muamele veya ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalacakları bir ülkeye zorla geri gönderemeyeceği genel kabul görmüş düşüncedir.²⁹ Ancak Suriye'de süregelen karışıklık durumunun sona ermesinin ardından geçici korumanın; Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre Cumhurbaşkanı tarafından kaldırılabilmesi, akabinde Suriyelilerin, illerde bulunan göç idarelerinin yapacağı değerlendirme sonrasında ülkelerine gönderilebileceği de kabul edilmelidir. Sonuç olarak, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki hukuki statüsü ve geri gönderme ikilemi, hem hukuki hem de siyasi açıdan karmaşık ve hassas bir konudur. Türkiye, uluslararası hukuka uygun olarak, Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü tanımış ve onlara temel haklar sağlamıştır. Ancak, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki varlığı, toplumda ve siyasette farklı görüş ve tepkilere neden olmuştur. Bu konuda, Türkiye'nin uluslararası hukuka ve insani değerlere bağlı kalarak, hem Suriyeli sığınmacıların haklarını hem de Türkiye'nin çıkarlarını gözetken bir politika izlemesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. UNHCR, "Refugees and Asylum Seekers in Turkey", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://www.unhcr.org/tr>
2. REFUGEE SOLİDARİTY NETWORK, "About refugees in Turkey", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://refugeesolidaritynetwork.org>
3. REPUBLIC OF TURKIYE MINISTRY OF INTERIOR PRESIDENCY OF MIGRATION MANAGEMENT , " Temporary Protection in Turkey", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://en.goc.gov.tr>
4. EUROPEAN COMMISSION, "Migration and Home Affairs", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://home-affairs.ec.europa.eu>
5. REPUBLIC OF TURKIYE MINISTRY OF INTERIOR PRESIDENCY OF MIGRATION MANAGEMENT , " Temporary Protection in Turkey", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://en.goc.gov.tr>
6. EUROPEAN COMMISSION, "Migration and Home Affairs", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://home-affairs.ec.europa.eu>
7. UNHCR, "Refugees and Asylum Seekers in Turkey", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://www.unhcr.org/tr>
8. REFUGEE SOLİDARİTY NETWORK, "About refugees in Turkey", Erişim : belirtilmemiş tarih, <https://refugeesolidaritynetwork.org>
9. Geçici Koruma Yönetmeliği

10. Geçici Koruma Yönetmeliği m. 9(1)
11. Bkz. supra dn. 12 ve civarı.
12. Geçici Koruma Yönetmeliği m. 14(3)
13. Geçici Koruma Yönetmeliği m. 11(2) (a,b,c).
14. Geçici Koruma Yönetmeliği m. 12(3)
15. ÖZEL, Sibel (2020), Dergipark, Cilt: 17 Sayı: 2, 709 - 734, 17.08.2020, Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü,
16. Guidelines on Temporary Protection, s. 2-3.
17. TESEV, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", Erişim: Ocak 2015, <https://www.tesev.org.tr/>
18. Özpençe, Ö. & Çelik, E. (2021). Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi: Denizli Örneği . İzmir İktisat Dergisi , 36 (2) , 423-437 . DOI: 10.24988/ije.202136212
19. Güneş Aslan, G. & Güngör, F. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği . OPUS International Journal of Society Researches , 11 (18) , 1602-1632 . DOI: 10.26466/opus.558512
20. TESEV, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", Erişim: Ocak 2015, <https://www.tesev.org.tr/>
21. HÜRRIYET, "Türkiye ile Rusya arasında tarihi mutabakat", Erişim Tarihi: 25 Ekim 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/>
22. HABERLER, " Türkiye'den Uluslararası Af Örgütü'nün küstah mülteci raporuna tepki", Erişim Tarihi:25 Ekim 2019, <https://www.haberler.com>
23. HABERLER, " Türkiye'den Uluslararası Af Örgütü'nün küstah mülteci raporuna tepki", Erişim Tarihi:25 Ekim 2019, <https://www.haberler.com>
24. HUKUKİ HABER, " Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü", Erişim tarihi:26 Ekim 2019, <https://www.hukukihaber.net>
25. 21YYTE, " Ülkemizde ki Suriyelilerin statüsü geçici mi kalıcı mı", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://21yyte.org/tr>
26. BBC, " Suriyeli sığınmacıları ülkelerine göndermek uluslararası hukuka göre mümkün mü", Erişim: 5 Mayıs 2022, <https://www.bbc.com>
27. İNSAMER, "Ulusal ve Uluslararası Hukuka Göre Türkiye'de ki Suriyelilerin Hukuki Statüsü", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://www.insamer.com/tr>
28. ACADEMIA, "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye'deki Durumları", Erişim: belirtilmemiş tarih, <https://www.academia.edu>
29. BBC, " Suriyeli sığınmacıları ülkelerine göndermek uluslararası hukuka göre mümkün mü", Erişim: 5 Mayıs 2022, <https://www.bbc.com>